

KWIEKEB ĠERREJJA

Bhal ma fis-sema hemm kwiekeb li jduru dejjem dawra wahda, sena wara sena; u hemm ohrajn ġerrejja, li f'daqqa jidhru, idumu ftit, u f'daqqa jgħibu u ma jidhrux aktar; hekk ukoll fid-dinja: hawn nies li jaqbd u l-mixja tagħhom u jibqgħu fiha — jitwiellu, jikbru, jizzewġu, irabbu, jixjiehu u jmutu, kollox f'hinu u f'waqtu — hemm ohrajn imbagħad li donnhom la għandhom żmien, la sabar u la mkien; jidhru darba, idumu ftit, jitolqu u ma jidhrux aktar. Fuq tlieta minn dawn li nafhom jien il-Palestina, se nikteb l-erba' kelmiet li ġejja.

Sebastiano — L-ewwel sena li għamilt il-Palestina, kont f'rahal sabiħ, imdawwar bl-iġbla u mgħawwem bis-siġar, jismu Ghajn Karem, li f'dan il-Qari semmejnien kemm-il darba. Jum wiehed, dhul is-sajf, wara nofs in-nhar, kif kont fil-ġnien tal-Frangiskani nithaddet ma' Fra Wiġ, ajk Spanjol, żaġżuġ bħali, il-qanpiena tal-bieb il-kbir tal-ġnien stemgħet iċċenpel. Mar jiftaħ Fra Zakkarija, ajk xih Taljan, u kif fetax daħal jiġri żaġżuġ twil u rqajjaq, u ntafa' bil-qegħda fuq il-bank hdejna. Staqsejnien min kien. Qalilna li kien Sqalli mrobbi l-Amerka, u li kien telaq mill-Amerka moħbi fuq mirkeb u wasal Gaffa, u minn Gaffa tala' Gerasalem. U l-Frangiskani ta' Gerasalem kienu baġtuh Ghajn Karem u ġie hemm, waħdu, bil-mixi.

Jekk kellux xi ittra minn Gerasalem li uriha lill-Gwardjan ta' Ghajn Karem, Patri Montero, ma nafx. Imma l-Frangiskani tawh x'jiekol u kamra fejn jorqod u dam hemm għal hafna jiem. Billi hu kien trabba l-Amerka u kien jaf tajjeb l-Ingliz, jien kont

inhobb nithaddet miegħu, biex nitharreġ aktar fil-lingwa Inġliża. Mill-ewwel intbaħt li moħhu ma kienx jaħdem sewwa. Qalli li fi tfulitu kien tghallem hafna fuq ir-religjon, imma fi kburitu telaq kollox. U li darba wahda, bla ma jaf kif, it-tagħlim ta' ċkunitu ġie kollu f'daqqa ġewwa moħhu. Telaq ix-xogħol, rikeb ġifen u rhiela għall-Palestina. Qalli li kien bi ħsiebu jmur idur mad-dinja u jxandar ma' kuġlilkien li l-Madonna kienet Alla! Ridt kieku nfiehm u mill-aħjar li kont naf, imma kien kollu mit-luf.

Kien jinzel fil-knisja u jieqaf quddiem l-inkwatru ta' Santa Liżabetta (li kien jaħsibha l-Madonna), jiftaħ dirġajh għamla ta' salib u jitlob bl-Ingliz b'lehen għoli. Jien meta kien ikolli żmien, ma kontx nafdah waħdu, imma kont noqgħod għassa tiegħu li ma jfettillux jaġmel xi bluha. Beda jitlewwem mal-Frangiskani, għad li ma kenux jieħdu għalih. Darba ġiet aħbar minn Gerasalem biex jibgħatuh id-Desert ta' San Gwann — xi zewġ mili bghid minn Ghajn Karem — fejn kien hemm Dejr żgħir u ajk Sqalli, bħalu, jismu Fra Giuseppe Caperaro.

Hemmek mort wassaltu jien. Imma ftit dam hemm, għax hemm ukoll beda jehodha mal-haddiema Gharab Misilmin u jmaqdrilhom dinhom. Għal hekk Fra Giuseppe ma redux miegħu, li l-Gharab ma jinxruhx b'xi daqqa ta' sikkina, u jinqala' hafna tweġħir. Haduh Gerasalem, u wiehed Patri Inġliż — għax dak iż-żmien ma kienx għad hemm Patrijiet Amerikanj f'Gerasalem — li kien fid-Dejr ta' San Salvatur, Father John Forest, ra kif għamel u baġtu lejn Sqallija.

Xi daqqiet Sebastiano jiġi f'moħhi:

min jaf x'sar minnu? Min jaf ghadux haj? Min jaf kienx fieqlu mohhu? Aktarx li ma fieqlux u aktarx li s'issa mejjet, ghax mard il-mohh haga kbira biex ifiq, u marid f'idejn il-barranin aktarx li ma jdumx haj hafna. Zaghzugh bhal dak, ibiegh is-sahha, u naqra ta' marda f'mohhu hassritlu hajtu. Ara x'dinja din!

Giacomino — Minn Ghajn Karem kont mort Gerasalem, u meta kont hemm, ghamilt hbieb ma' zewg ajkijiet Spanjoli, zghazagh, ta' ftit fuq il-ghoxrin sena, bhali. Wiehed kien jismu Fra Gesu — ajk sabih ghall-ahhar, ghajnejh zoroq, imniehru mislut, lehitu sfiqa u qastnija — u Fra Santiago — gbinu wasa' u mqabbez 'il barra, ghajnejh suwed u fil-hofra, ftit xaghar taht imniehru u fi lhitu — li jien u ohrajn konna nsibuh bl-isem ta' Giacomino. Kienu jiggu ghandi jitghallmu l-Ingliż imma bosta drabi aktar konna nghaddu z-zmien nithaddtu inkella nitghallmu.

Ghadda z-zmien u jien tlaqt minn Gerasalem; mort it-Transgordanja u wara ftit mit-Transgordanja rgajt lejn il-Palestina, fi skola tal-Bjedja, qrib rahal jismu Rafat, qalb ir-raba. Ma' tul daż-zmien kont smajt li Giacomino kien telaq minn mal-Frangiskani u mar l-iskola tal-Patrijarka b'ex jitghallem ghal qassis. Meta kien jitghallem kien marad bit-tifu. Haduh l-isptar ta' Bethlehem u darba bil-lejl harab mill-isptar, ghadda minn qalb il-bajtar tax-xewk — u kull hadd baqa' mistaghgeb kif ghadda, ghax ma kien hemm imkien minn fejn jghaddj — u mar bil-mixi, bil-qmis ta' bil-lejl, Gerasalem. Mar id-Dejr tal-Frangiskani, u habbat u fethulu, u kif rawh hekk cenplu lil Patrijarka u qalulu x'gara. Dan baghat malajr il-karozza tieghu u zewg qassisin, li kebbu lil Gia-

comino fi gverta u haduh mill-gdid lejn l-isptar ta' Bethlehem.

Giacomino wara kien ghenelli li fieq, imma mohhu baqa' jhewden. Hafna drabi meta kien ikun ma' shabu, kien jaqbad jghajjat ghax kien jahseb li kien qieghed jara x-xitan. Shabu ma reduhx magghom, ghax kien ibezzagghom. Fiz-zmien li kont Rafat jien, giebuh Rafat, hemm qalb ir-raba, biex ghalli jista' jkun ighaddi ghall-ahjar.

Mela darba bil-lejl, kif kull hadd fl-iskola kien jew rieved jew mimdud, nismghu lil Giacomino jghajjat kemm ghandu sahha: "Marijaaa! Marijaaa!" Kull hadd qam: Don Filippo, id-Direttur, Don Gorla, Don Alfonso u Father Bundy u jien ukoll. Don Filippo fetah il-kamra fejn kien Giacomino u xeghel id-dawl. Giacomino kien bilqeghda fuq is-sodda, ihares lejn il-hajt, dirghajh miftuha, ixejjer idejh u saqajh u jghajjat: "Marijaaa! Marijaaa!" Il-qassin g'ebu ftit mishun f'zingla u bahbhulu saqajh u ghal dak il-hin ghaddielu. Imma l-ghada bewghu lejn Gerasalem, u aktarx lejn Spanja, ghax ma smajt xejn aktar fuqu.

Hekk nghid bejni u bejn ruhi xi daqqiet: min jaf fejn hu Giacomino bhal issa? Tghid kienx fieq? Fejn jin-sab bhal issa, fuq l-art jew taht l-art? Min jista' jaf, jahasra! Min jista' jaf!

Nasif — F'Novembru tas-sena 1928 fl-iskola tal-Bjedja tal-Patrijarka ta' Gerasalem. din li semmejt l-ewwel, fejn kont nghallem xi haga jien ukoll dik il-habta, gie wiehed zaghzugh Gharbi ta' 22 sena, jismu Nasif. Kien jiekol fuq l-mejda maghna u qabel ma jibda jiekol, bhalna, kien irodd is-salib. Imma kien jidher li ma kienx jaf irodd is-salib sewwa. Wara konna nafu li kien Mislem, li gie hemm ghax ried isir Nisrani,

Meta kien ilu hemm ftit u għamilna hbieb. Nasif kien qalli grajjietu. Meta kellu seba' snin, missieru kien ħadu mieghu l-Mekka, u jiftakar li refghu u gieghlu jbus il-Ġebla s-Sewda li għandhom hemm, fil-Kaghba, l-Misilmin. Kienu joqogħdu Tabarija, u darba kif kien fid-dar iqalleb il-kotba sab mik-tub li nannietu kienu Nsara minn Tunez u hekk gietu l-hajra li jsir Nisrani huwa wkoll. Baża' jtkellem, għax ftit qablu wiehed qaribu kien thajjar ukoll li jsir Nisrani u tarraf xi kelma lil xi hadd u ftit wara nsab maqtul fil-maqbar tal-Misilmin u għismu mqatta' f'erbataxer biċċa! Għal hekk Nasif harab u mar Ħajfa u hemm kellem lil wiehed Karmlitan jismu Patri Mikiel li baġhtu Ġerusalem għand il-Patrijarka. Il-Patrijarka baġhtu fl-iskola ta' Rafat, biex jitgħallem u jitgħammed hemm.

Hemm, kien jahdem bi nhar — jahrat bit-tractor, jew jagħmel xi xoghla oħra — u fil-ghaxija jmur isib lil wiehed kjerku Gharbi jismu Selim biex jitgħallem it-tagħlim Nisrani. Dam sejjer hekk għal xi xhur imbagħad għammduh Ġerusalem u l-Patrijarka ried li jissemma Tumas. Il-Patrijarka — dak iż-żmien kien Mons. Lwiġi Barlassina, m'hux Mons. Gori, il-Frangiskan, li hemm il-lum — u l-qassis ta' l-iskola, Don Filippo, hajjruh biex jibqa' hemm, jahdem għal Alla, bla flus, bhala raheb. Hu ma riedx hekk, imma ried li jkollu xi haġa tal-flus. Għal hekk minn meta tghammed 'il quddiem bdew jagħtuh xi haġa, imma ta' qabel ma tawh xejn, għax qalulu li tax-xogħol li għamel kien qie-

għed jithallas għax kien jitgħallem id-Dutrina!

Meta bdew jagħtuh xi haġa tal-hlas, bdew iġhabbuh bix-xogħol wisq aktar minn qabel, għal hekk l-imsejken marad, u kellu jmur l-isptar, u meta wara żmien twil ġmielu ħareġ, kellu l-isptar iħallu minn butu, għal hekk il-ftit tal-flus li kellu għasfru u raġa' safa bla girx. Qagħad ftit taż-żmien iehor jahdem fir-raba ta' l-iskola u raġa' beda sejjer lura. Għal hekk qatagħha li jitlaq, u telaq tas-sew u fejn mar ma nafx.

Wara xi sena raġa' ġie sa l-iskola u ma nafx għaliex għax ma saqsejtx. Kien f'tahbila kbira; ma' l-Insara ma riedx jahdem, għax ređuh jahdem bla flus; mal-Misilmin ma setax jahdem, għax kien jibza' li jinkixef li kien Mislem u qaleb Nisrani; mal-Lhud anqas, għax dawk ma jhaddmox għajr Lhud oħra bħalhom. Fuq dan kollu kien irrokka ziemel bil-karozza u ħalla l-karozza u harab, u l-Pulizija għal hekk kienu qegħdin ifittxuh. Imsejken ta' Nasif, kif qasamli qalbi! Imma jien ukoll kont għarib f'art barranija. Ftīt wisq stajt nagħmel għalih.

Wara dik inhar ma zidtx rajtu aktar. U għadu sal-lum daqqiet Nasif jiġi quddiem għajnejja, u nahseb jekk kienx fl-aħħar mill-aħħar għadda t-tigrib. Rasu ma kenitx marida, bħal Sebastiano u Giacomino. Jalla raġa' sab it-triq il-watja u bħal issa jinsab hieni fid-dar. Jien bi hsiebni nargħa' mmur mawra sal-Palestina; kemm nifrah kieku nargħa' niltaqa' mieghu u noqogħdu nitkellmu ftit!

ELSIE

Theos ou mykterizetai. "Alla ma jitqarraqx" (Gal. VI, 7). Hekk hu, u kull ħadd jifhem li hekk hu, imma hawn xi nies li donnhom din ma jridux idahhluha f'rashom. Ġejjin u sejr in il-knejjes, u b'dan kollu kull meta jistgħu ma jhallu qatt li jagħmlu l-hsara lil għajrhom.